

Iwona Czerska, Radosław Michalczyk

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

e-mails: {iwona.czerska; 160508}@ue.wroc.pl

**MARKETING NOSTALGICZNY JAKO SZANSA
DLA RENESANSU RZEMIOSŁA NA DOLNYM ŚLĄSKU**
**NOSTALGIA MARKETING AS A CHANCE
FOR CRAFT RENAISSANCE IN LOWER SILESIA**

DOI: 10.15611/pn.2017.490.10

JEL Classification: L26, L67, M31

Streszczenie: Celem niniejszego opracowania jest próba ukazania istoty i wagi marketingu nostalgicznego w kontekście szansy dla ginących zawodów rzemieślniczych. Przeprowadzono analizę literatury przedmiotu oraz stron internetowych prezentujących zawody rzemieślnicze w Polsce. Powołano się także na informacje pochodzące z wywiadu telefonicznego. Przedstawiono przykłady zanikających zawodów rzemieślniczych z wyszczególnieniem nazwy zawodu i rzemieślnika oraz wykonywanymi przez niego zadaniami. Zaprezentowano wyniki wdrożenia marketingu nostalgicznego dla wybranych zawodów rzemieślniczych. Opisano przykład redekacji zakładu szewskiego w Warszawie, a także umiejętne wykorzystanie nawiązania do długoletniej tradycji i historii w pracowni złotniczej w Kluczborku. Wreszcie omówiono perspektywę Dolnego Śląska w zakresie wsparcia dla zanikających zawodów rzemieślniczych.

Słowa kluczowe: marketing nostalgiczny, rzemieślnik, zanikające zawody rzemieślnicze.

Summary: The purpose of this study is to show the essence and importance of nostalgia marketing in the context of opportunity for endangered craft professions. The research methodology is the analysis of literature and websites presenting craft professions in Poland. Informations from the telephone interview were also added. Examples of endangered craft professions specifying the name of the profession, craftsman and tasks he performs were presented. The results of the implementation of nostalgia marketing for selected craft professions were presented. An example of redecoration of the shoemaker's workshop in Warsaw and also the skilful use of reference to the long tradition and history in the goldsmith's workshop in Kluczbork were described. Finally the perspective of Lower Silesia in terms of support for endangered craft professions was discussed.

Keywords: nostalgia marketing, craftsman, endangered craft professions.

1. Wstęp

Zanikające zawody to te, które współcześnie powoli odchodzą w zapomnienie, giną. Dlaczego tak się dzieje? Można wymienić kilka przyczyn tego stanu: rozwój cywilizacyjny, globalizację, zmieniające się preferencje konsumentów, masową produkcję, konsumeryzm. Można jednak odświeżyć wizerunek niektórych zawodów rzemieślniczych, wykorzystując marketing nostalgiczny.

Założenia marketingu nostalgicznego bazują na sentymencie do czasów minionych. Obecnie globalne marki ze wszystkich branż, wykorzystując do nowoczesnych kampanii pozytywne wspomnienia kulturowe z poprzednich dekad, skutecznie zwiększają zainteresowanie produktem czy usługą [Friedman 2016]. Ale nie tylko prężnie działające firmy odwołują się do przeszłości. Coraz częściej można spotkać ciekawe przykłady promowania okolicznych mikroprzedsiębiorstw z akcentem na minione przeżycia. Ukierunkowanie na rozwój małych przedsiębiorstw z tradycjami wykorzystuje własne, niezwykle historie związane z uprawianym rzemiosłem oraz bogatą tożsamość miejsca i obiektu. Aby pobudzić okoliczne zawody rzemieślnicze, wykorzystuje się takie narzędzia, jak: *storytelling*, reklamę natywną, media społecznościowe, *content marketing*, empatyzację. Efektem zastosowania wymienionych instrumentów jest nie tylko przemiana retro, polegająca na zmianie wystroju wnętrza zakładu, ale przede wszystkim zmiana w sposobie myślenia rzemieślników i nowe kanały komunikacji z klientami.

Celem artykułu jest próba ujęcia istoty marketingu nostalgicznego i ukazania jego wagi jako szansy dla ginących zawodów rzemieślniczych. Rodzajem wykorzystanej metodologii badawczej jest analiza literatury przedmiotu oraz stron internetowych prezentujących zawody rzemieślnicze w Polsce. Zaprezentowano przykłady ginących zawodów rzemieślniczych oraz wyniki wdrożenia marketingu nostalgicznego dla dwóch wybranych zawodów. Wreszcie przedstawiono koncepcję wsparcia Dolnego Śląska dla ginących zawodów rzemieślniczych.

2. Ginące zawody rzemieślnicze w Polsce

W tabeli 1 zaprezentowano wykaz zanikających zawodów rzemieślniczych w Polsce wraz z wykonywanymi przez rzemieślnika zadaniami.

Tabela 1. Alfabetyczne zestawienie ginących zawodów rzemieślniczych

Nazwa zawodu / rzemieślnik	Wykonywane zadania
1	2
Bartnictwo / bartnik	hodowla pszczoł w dziuplach drzew
Bednarstwo / bednarz	wytwarzanie naczyń drewnianych techniką klepkową
Bibułkarstwo / bibułkarz	zdobnictwo ręczne: kwiaty z bibuły

1	2
Bursztyniarstwo (bursztynnictwo) / bursztyniarz (bursztynnik)	wyrabianie ozdób z bursztynu
Ceramik	zdobnictwo ręczne: ozdoby, dekoracje ceramiczne
Ciesielstwo / cieśla	wykonywanie i łączenie drewnianych elementów konstrukcji budynku lub dachu
Czapnictwo (czapkarstwo) / czapnik	szycie nakryć głowy, czapek
Dekarstwo / dekarz	pokrywanie i naprawianie dachów
Flisactwo / flisak (orył, flis)	zajmowanie się flisem, czyli rzeczonym splewem (transportem) towarów
Folusznictwo / folusznik	przygotowywanie tkanin i czyszczenie ubrań, folowanie sukna
Garbarstwo / garbarz	przetwarzanie surowych skór zwierzęcych
Garncarstwo / garncarz	wyrabianie ceramicznych naczyń i przedmiotów codziennego użytku
Grawernictwo (grawerstwo, rytownictwo) / grawer	rytowanie liter i wzorów na powierzchniach metalowych, zdobienie wyrobów artystycznych
Hafciarstwo / hafciarz	ręczne wytwarzanie kompozycji zdobniczych na tkaninach
Ikonopisarstwo / ikonopisarz (ikonograf, ikonopisiec, malarz ikon)	pisanie ikon, wyłącznie na desce; wyrażanie wiary Kościoła poprzez sztukę liturgiczną
Inkrustacja / inkrustator	wykorzystywanie metalu, kamienia czy masy perłowej do celów zdobniczych
Intarsja / intarsjator	tworzenie obrazu przez wykładanie powierzchni przedmiotów drewnianych wstawkami innego gatunku drzewa
Introligatorstwo / introligator	ręczne oprawianie książek, wykańczanie materiałów schodzących z maszyny drukarskiej
Kaflarstwo / kaflarz	formowanie i wypalanie kafli do pieca
Kaletnictwo / kaletnik	wykonywanie i reperowanie rzeczy ze skór: toreb, pasków, portfeli
Kołodziejstwo / kołodziej (stelmach)	wyrabianie drewnianych wozów, sań i kół
Konwisarstwo / konwisarz	wyrabianie i obróbka przedmiotów z cyny i spiżu
Kowalstwo / kowal	wykuwanie i kształtowanie przedmiotów z metalu
Krawiectwo / krawiec	szycie wyrobów krawieckich z materiałów krawieckich, przeróbki ubrań, łatanie dziur
Kuśnierstwo / kuśnierz	szycie i obróbka futer i skór na odzież
Ludwisarstwo / ludwisarz	odlewanie z miedzi i spiżu (dzwony, lufy)
Lutnictwo / lutnik	tworzenie instrumentów strunowych

Tabela 1, cd.

1	2
Łyżkarstwo / łyżkarz	wyrabianie drewnianych łyżek i warząchwi, wykonywanie różnych przedmiotów potrzebnych w gospodarstwie domowym wymagających drążenia z całego kawałka drewna
Markieteria (markietaż) / markieter	wykorzystywanie dwóch różnych materiałów, np. drewna hebanowego i kości słoniowej, do dekoracji powierzchni przedmiotów użytkowych
Młynarstwo / młynarz	przetwarzanie ziarna na mąkę
Pozłotnictwo / pozłotnik	ozdabianie wyrobów artystycznych i przedmiotów użytkowych poprzez pokrywanie ich warstwą metalu
Ramiarstwo / ramiarz	oprawianie obrazów, lusterek, grafik, zdjęć, map
Repasacja (podnoszenie oczek) / repasator, repasaczka	ręczne naprawianie uszkodzonych pończoch, skarpet i rajstop, polegające na dorabianiu ich zniszczonych części; wykonywane przy pomocy specjalnych igieł zakończonych haczykiem i zapadką, które umożliwiają przewlekanie bardzo cienkich nici
Rymarstwo / rymarz	wytwarzanie upręży konnych, siodeł, akcesoriów jeździeckich i skórzanych pasów pędnych
Siodlarstwo / siodlarz	wytwarzanie i naprawianie siodeł ze skóry juchtowej, cielęcej i safianowej
Sitarstwo / sitarz (siciarz, sitnik)	dawniej: tworzenie sit – prostych urządzeń służących do oddzielania od siebie metodą przesiewania obiektów mniejszych, mogących przejść przez oka sita, od większych, pozostających na powierzchni sita; obecnie: produkowanie siatek przemysłowych mających szerokie zastosowanie w wielu gałęziach przemysłu
Smolarstwo / smolarz (węglarz)	wytwarzanie smoły i dziegiu w procesie suchej destylacji drewna
Snycerstwo / snycerz	rzeźbienie w drewnie
Wyoblarstwo / wyoblarz (wyoblacz, drykier)	kształtowanie cienkościennych przedmiotów w kształcie brył obrotowych z blach metodą wyoblania (drykowania), głównie ręcznego
Zduństwo / zdun	budowanie i naprawianie pieców (pokojowych, kuchennych, chlebowych, pieco-kominków, kominków)
Zecerstwo / zecer	dawniej: ogół materialnych procesów przetwarzania tekstu: skład i łamanie; obecnie: elektroniczne składanie i łamanie publikacji
Złotnictwo / złotnik	wytwarzanie wyrobów ze złota, platyny, srebra, stopów, metali szlachetnych, kamieni szlachetnych oraz innych drogocennych materiałów

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Alfabet ginących... 2017; Baron, Pietras, 2001, s. 340, 341; Bursztynnictwo, bursztyniarstwo 2017; Dawne rzemiosła... 2017; Denning 2012, s. 8; Ginące zawody... 2017; Grawernictwo 2017; Krawczyk 1993, s. 57–61; Mączak (red.) 1981, s. 172, 173; O łyżkarstwie... 2017; Pasmateria internetowa 2017; Skupin 2012; Szwedowski 2007; Wojtaniec 2017].

Wymienione w tabeli zawody rzemieślnicze nie wyczerpują zapewne listy znikających zawodów. Poprzez analizę literaturową starano się dotrzeć do jak największej ich liczby i ująć w powyższym zestawieniu. Niektóre z tych zawodów trudno jednoznacznie zakwalifikować do ginących, gdyż współcześnie wciąż funkcjonują i obecnie przechodzą renesans. Przykładami mogą być: krawiec, szewc, ludwisarz, introligator, ceramik, złotnik.

3. Przykłady wdrożenia marketingu nostalgicznego dla wybranych zawodów rzemieślniczych

Najbardziej znanym przykładem wdrożenia marketingu nostalgicznego w Polsce odnośnie do ginących zawodów rzemieślniczych jest redekacja zakładu szewskiego pana Krzysztofa Dubniaka [*Otwarcie pierwszego...* 2016]. Zakład ten mieści się w Warszawie, a jego działalność sięga 1945 r. Mogłoby się wydawać, iż jest to zakład szewski jak tysiące innych w całej Polsce, jednak jest on wyjątkowy.

Dzięki wsparciu grupy studentów z Uniwersytetu SWPS z koła naukowego Enactus z Warszawy wspomniany zakład w swoim wyglądzie przypomina typowy zakład szewski z lat 20. XX w., co okazuje się celowym zabiegiem. Z pomocą dekoratora wnętrz oraz ze wsparciem kilku sponsorów młodzi ludzie zaaranżowali zmiany w wyglądzie zakładu tak, aby wchodząc, można było na chwilę przenieść się w lata 20. ubiegłego wieku. W tym celu zostały wyczyszczone przedwojenne cegły, zamontowane ponad 100-letnie deski oraz drewniana podłoga [Chełmiński 2016]. Efektem tylko samej redekacji było nie tylko odnowienie wnętrza w stylu charakterystycznym dla 20-lecia międzywojennego, ale także zarówno powrót dawnych, jak i pozyskanie nowych klientów dla zakładu. Dzięki wykorzystaniu narzędzi marketingu nostalgicznego (*storytelling*, ciekawy, wartościowy *content* i *fanpage* na Facebooku) zakład szewski odnotowuje wzrost zainteresowania wśród dawnych klientów, którzy od wielu lat naprawiali tam swoje buty. Pojawia się także coraz więcej nowych osób, które chętnie powierzyłyby swoje buty do naprawy w tak klimatycznym i mocno nawiązującym do historii miejscu.

Przedsiębiorczy studenci z Warszawy zaproponowali współpracę wielu innym zakładom rzemieślniczym i ostatecznie na metamorfozę zgodziły się następujące obiekty z dzielnicy Warszawy Kamionek: pracownia abażurów, pracownia kuśnierska, metalurg, kaletnicy, zakład oprawy obrazów, zakład naprawy okularów, sklep z kapeluszami, sklep z damskimi ubraniami. Czas pokaże, czy przemiany na bazie marketingu nostalgicznego pomogły przywrócić dawną świetność wymienionym zakładom.

Innym przykładem wdrożenia marketingu nostalgicznego w zakładzie rzemieślniczym jest pracownia złotnicza pana Stanisława Leśki, mieszcząca się w Kluczborku w województwie opolskim [Cichoń 2017]. W tym wypadku zakład nie tylko postawił na stworzenie stylowego wnętrza z początku XX w., ale również stworzył swoją stronę internetową, gdzie oferuje usługi naprawcze dla biżuterii swoich klientów.

Na pomysł wdrożenia tego typu marketingu wpadł sam właściciel tego zakładu. Z informacji uzyskanych podczas rozmowy telefonicznej z panem Stanisławem wynika, iż przez ostatnich kilka lat zakładowi nie wiodło się najlepiej, a klientów ubywało. Aby odnowić sieć kontaktów oraz przywrócić zakładowi złotniczymu dawną świetność, właściciel postanowił odrestaurować swój zakład z pomocą sponsorów oraz częściowo własnych środków. Do tego, aby podkreślić swoją długoletnią tradycję i nawiązanie do historii, gdyż jest to najstarszy zakład złotniczy w okolicy, postanowił on stworzyć stronę internetową w stylu 20-lecia międzywojennego. Oznaczało to, iż kolory tam panujące przypominały kolor dębu, a nawet sam kształt liter wyglądał tak, jak gdyby artysta z tamtego okresu pisał je piórem. Efekt był niemal natychmiastowy. Zakład złotniczy pana Leśki odnotował wzrost zainteresowania w dość sporym przedziale wieku 16–49 lat. Niektórzy przynosili do naprawy swoje wyroby złotnicze, nawet te dawno nieużywane, inni przychodzili obejrzeć zakład z czystej ciekawości i chęci przeniesienia się na chwilę w dawne czasy.

4. Wsparcie dla zanikających zawodów rzemieślniczych – perspektywa Dolnego Śląska

Obecnie wzrasta zainteresowanie niszowymi rzemiosłami. Obserwuje się przy tym także wzrost zapotrzebowania na usługi rękodzielnicze. Powstaje coraz więcej inicjatyw promujących zawody rzemieślnicze. Jednym z takich przedsięwzięć jest projekt samorządu województwa dolnośląskiego mający na celu powstrzymanie tendencji do zanikania kształcenia w niektórych zawodach. W tym celu w 2017 r. miała powstać platforma internetowa o dolnośląskim rzemiośle [*Dolnośląskie uruchamia...* 2016].

Specjalna platforma ma prezentować zarówno większe jak i mniejsze zakłady rzemieślnicze mieszczące się na Dolnym Śląsku. Program wsparcia tychże zakładów ma koncentrować się przede wszystkim na dwóch aspektach [Ratajczak 2016; *Rusza program...* 2016]

1) promocji – co oznacza nie tylko ukazanie regionalnego rzemiosła, ale także uświadomienie wśród lokalnej społeczności potrzeby utrzymania oraz poprawienia kondycji finansowej tych zakładów;

2) edukacji – co ma na celu zachęcenie do kształcenia się młodych osób w kierunku rzemiosła oraz zwiększenie zaangażowania i chęci w rozpoczęcie działalności gospodarczej opartej na rzemiośle.

W ramach całego przedsięwzięcia samorząd województwa ma podjąć współpracę ze studentami zajmującymi się sztuką i designem. Taki celowy zabieg ma pokazać, iż rzemieślnicy to jednocześnie artyści. Oprócz tego, że tworzą coś z pasją, coś wyjątkowego, czerpią z tego radość, to przy okazji wspierają lokalną gospodarkę. Poprzez wykorzystanie nowoczesnych form przekazu (mediów społecznościowych, przyjaznych, intuicyjnych stron internetowych zakładów rzemieślniczych) program

ma zachęcić młodych przedsiębiorców do inwestowania w tym obszarze gospodarki [*Samorząd ma program...* 2016].

5. Zakończenie

„Rzemieślnik” to obecnie modne słowo, które zyskuje coraz większą popularność. Coraz więcej osób zaczyna go jednak nadużywać w stosunku do czynności, które wykonuje w obrębie swojej pracy. Związane jest to z odradzaniem się niektórych zawodów rzemieślniczych, w czym pomocny okazuje się marketing nostalgiczny. Ludzie zaczynają zauważać i doceniać pracę rękodzielniczą. Drobną wytwórczość zyskuje szacunek lokalnej społeczności. Do łask wracają ginące zawody rzemieślnicze, np. szewc, czapnik, rękawicznik, ramiarz, metalurg. W odbudowywaniu wizerunku zapomnianych rzemiosł niezbędne okazują się najnowsze narzędzia marketingowe, dzięki którym okoliczne mikroprzedsiębiorstwa zyskują rozgłos, budują świadomość marki i kształtują lojalnych klientów.

Storytelling oparty na osobistych opowieściach związanych z historią prowadzonego warsztatu, wartościowy, przydatny *content* na stronie internetowej rzemieślnika, ciekawy i kreatywny *fanpage* na Facebooku, a także skuteczny proces empatyzacji w trakcie wizyty klienta w zakładzie, to, według autorów opracowania, niezbędne instrumenty marketingu nostalgicznego, ukierunkowanego na wzrost popytu na drobną przedsiębiorczość.

Literatura

- Alfabet ginących zawodów i rzemieślników*, 2017, http://www.nawschodzie.pl/ginace_zawody/alfabet.html (6.01.2017).
- Baron A., Pietras H., 2001, *Sobór Nicejski II, Dekret wiary, Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski*, t. I, Wydawnictwo WAM, Kraków.
- Bursztynnictwo, bursztyniarstwo*, 2017, http://www.gedanopedia.pl/?title=BURSZTYNNICTWO,_BURSZTYNIARSTWO (6.01.2017).
- Chelmiński J., 2016, *Kamionek. Studenci rozkręcają biznesy na „nostalgiczny marketing”*, <http://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/1,34862,20589196,projekt-studentow-swps-pomagajac-rzemieslnikom-rozkrecac-biznesy.html?disableRedirects=true> (15.07.2017).
- Cichoń T., 2017, *Wybierz się z nami „Śladami Opolskiego Rzemiosła”! Odcinek 2 – Pracownia złotnicza*, <http://radio.opole.pl/431,6,odcinek-2-pracownia-zlotnicza> (16.07.2017).
- Dawne rzemiosła – sitarstwo*, 2017, <http://hobbydom.pl/dawne-rzemiosla-sitarstwo/> (10.07.2017).
- Denning A., 2012, *Snycerstwo*, Wydawnictwo Arkady, Warszawa.
- Dolnośląskie uruchamia wsparcie dla zawodów rzemieślniczych w regionie*, 2016, <http://www.portalspozywczy.pl/zboza/wiadomosci/dolnoslaskie-uruchamia-wsparcie-dla-zawodow-rzemieslniczych-w-regionie,136387.html> (16.07.2017).
- Friedman L., 2016, *Why Nostalgia Marketing Works so Well with Millennials, and How Your Brand Can Benefit*, <https://www.forbes.com/sites/laurenfriedman/2016/08/02/why-nostalgia-marketing-works-so-well-with-millennials-and-how-your-brand-can-benefit/#39c582893636> (11.07.2017).

- Ginące zawody w Polsce. Poznaj profesje, które znikają z naszego życia*, 2017, <https://www.kariera.pl/articles/ginace-zawody-w-polsce-poznaj-profesje-ktore-znikaja-z-naszego-zycia/> (7.01.2017).
- Grawernictwo*, 2017, <http://www.tabliczkialuminiumowe.pl/grawernictwo> (6.01.2017).
- Krawczyk J., 1993, *Od tradycji rzemieślniczej do naukowych podstaw konserwacji mebli zabytkowych*, Ochrona Zabytków, nr 46/1 (180), [http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Ochrona_Zabytkow/Ochrona_Zabytkow-r1993-t46-n1_\(180\)/Ochrona_Zabytkow-r1993-t46-n1_\(180\)-s57-61/Ochrona_Zabytkow-r1993-t46-n1_\(180\)-s57-61.pdf](http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Ochrona_Zabytkow/Ochrona_Zabytkow-r1993-t46-n1_(180)/Ochrona_Zabytkow-r1993-t46-n1_(180)-s57-61/Ochrona_Zabytkow-r1993-t46-n1_(180)-s57-61.pdf) (8.01.2017).
- Mączak A. (red.), 1981, *Encyklopedia historii gospodarczej Polski do 1945 roku*, t. I, Wiedza Powszechna, Warszawa.
- O hżkarstwie ... słów kilka*, 2017, http://stowpogranicza.ropa.iap.pl/?id=66195&location=f&msg=1&lang_id=PL (6.01.2017).
- Otwarcie pierwszego zakładu rzemieślniczego w programie Kamionek Miłowy*, 2016, <http://kamionek.warszawa.pl/2016/09/27/otwarcie-pierwszego-zakladu-rzemieslniczego-w-programie-kamionek-milowy/> (15.07.2017).
- Pasmanteria internetowa*, 2017, <http://shophurt.pl/historia-krawiectwa/rzemioslo-rekodzielo-pokrewne/siodlarstwo/> (10.07.2017).
- Ratajczak J., 2016, *Będzie wsparcie dla rzemieślników*, <http://www.wroclaw.pl/biznes/program-dla-dolnoslaskich-rzemieslnikow> (16.07.2017).
- Rusza program wsparcia dolnośląskiego rzemiosła*, 2016, <http://www.umwd.dolnyslask.pl/pl/urząd/aktualnosci/single-view/arttykul/rusza-program-wsparcia-dolnoslaskiego-rzemiosla/> (16.07.2017).
- Samorząd ma program wsparcia dolnośląskich rzemieślników*, 2016, <http://www.polskatimes.pl/strefa-biznesu/a/samorzad-ma-program-wsparcia-dolnoslaskich-rzemieslnikow,11470510/> (16.07.2017).
- Skupin W., 2012, *Śladem zapomnianych profesji i umiejętności*, <http://www.gazetawroclawska.pl/arttykul/531189,sladem-zapomnianych-profesji-i-umiejetnosci,id,t.html> (5.07.2017).
- Szwedowski P., 2007, *Wyoblanie ręczne*, Wydawnictwa Naukowo-Techniczne PWN-WNT, Warszawa.
- Wojtaniec K., 2017, *Co to jest intarsja?*, <http://intarsje.art.pl/pl/co-to-jest-intarsja.html> (6.01.2017).